

אתרי מורשת – תוכן

ישראל

ישראל – אכזיב, אנדרטת יד להעפלה

ישראל – אשדוד, אנדרטה למעפילי סטרומה ומפקורה

ישראל – באר שבע, מוזיאון סטרומה

ישראל – הרצליה, יד למעפיל האלמוני

ישראל – חיפה, אנדרטה לאולואה

ישראל – חיפה, ככר פאפא

ישראל – חיפה, אנדרטת אוניית המעפילים אקסודוס

ישראל – חיפה, חלקת נפטרי קפריסין יד זיכרון ויד לנספי הרפיח

ישראל – ירושלים, אנדרטת כ"ג יורדי הסירה הר הרצל

ישראל – נתניה, יד זיכרון להעפלת 'אף על פי'

ישראל – עתלית, גלעד לזכר חללי ההעפלה

ישראל – קיסריה, עוגן לפלי"ם

ישראל – רעננה, מחנה עולים

ישראל – תל אביב, יד לכ"ג יורדי הסירה

ישראל – תל אביב, אנדרטת ההעפלה

קפריסין

קפריסין – ניאו סלאמיס, האנדרטה שלא שרדה

קפריסין – ניקוסיה, BMH

קפריסין – קסילוטימבו, גן השלום

קפריסין – לימסול, פסל הידידות

קפריסין – לרנקה המוזיאון היהודי של קפריסין

איטליה

איטליה - לה ספציה, גלעד

איטליה - בוקה די מגרה

איטליה - בית שיזופולי, סלבינו

צרפת

צרפת - לוח זכרון לאקסודוס, נמל סט

בולגריה

בולגריה - בורגס, לוח זכרון לפאנים

גרמניה

גרמניה - לוח זכרון לאקסודוס, המבורג

אנדרטה יד להעפלה – חוף אכזיב

הפסל – יחיאל שמי, איש קיבוץ כברי שבגליל המערבי.

האנדרטה שהוקמה ב 1968 נבנתה משרידי האוניות אקסודוס ופאטריה ועשויה מברזל ובטון. האנדרטה ניצבת בחוף אכזיב, קרוב לחוף נהריה שאליו הגיעו מספר אניות במטרה לחמוק מהסגר הבריטי.

על האנדרטה מצוטט קטע משירו של נתן אלתרמן "נאום תשובה לרב חובלים איטלקי"

"הן ראית כיצד מספינות אל החוף

הם נושאים את עמם עלי שכם"

השיר נכתב בעקבות הצלחת הגעת האונייה חנה סנש לחוף נהריה בליל 25 בדצמבר 1945, בחסות החשיכה, ובחסות מסיבה שנערכה לרגל חג המולד במלון בנהריה ובה השתתפו רבים מהחיילים הבריטים. האונייה הגיעה לחופי נהריה ועלתה על שרטון. צוותי פלמ"ח, תושבי נהריה וחברים מקיבוץ עברון, סייעו בחילוץ 252 המעפילים מהאונייה הטובעת. אנשי

הפלמ"ח הותירו מאחוריהם במקום דגל הנושא מסר לשלטונות הבריטיים ובו נכתב בהתרסה:

"הספינה חנה סנש הורדה בעזרת ארגון ההגנה העברית. תהיה ספינה זו בחוף נהריה אחת המצבות לששת מיליוני אחינו ואחיותנו. תהיה זאת תעודת קלון לממשלה הבריטית".

המעפילים שחולצו נשלחו במשאיות אל יישובי הסביבה והסתתרו בהם. עד הגעת המשטרה הבריטית למקום הייתה הספינה ריקה מאדם.

אנדרטה לחללי אוניות המעפילים סטרומה ומפקורה, אשדוד

סטרומה ו'מפקורה' היו שתי ספינות מעפילים שיצאו מנמל קונסטנצה ועל סיפונן יהודים הנמלטים מרומניה הנאצית בזמן מלחמת העולם השנייה. שתיהן טובעו בים השחור.

אוניית המעפילים 'סטרומה', שנשאה על סיפונה 867 יהודים שניסו להימלט מרומניה הפשיסטית שבהנהגת יון אנטונסקו, הוטבעה בים השחור על ידי צוללת סובייטית ב 24 בפברואר 1942. ההפלגה אורגנה במסגרת מפעל ההעפלה' אף על פי' של האצ"ל. טביעת כל מעפיליה ואנשי צוותה למעט אחד נחשבת לאסון הגדול בתולדות ההעפלה לארץ ישראל ולאחד האסונות הגדולים ביותר בהיקפם של טביעת אונייה אזרחית בזמן מלחמת העולם השנייה.

האוניה 'מפקורה' הפליגה מרומניה לטורקיה ב 3 לאוגוסט 4411 ועל סיפונה מעל 333 נוסעים. הספינה טובעה בדרכה בים השחור על ידי צוללת גרמנית.

על האנדרטה רשום :

זכרון עולם

קדושי אוניית המעפילים

שמצאו מותם במצולות הים

השחור כאשר נמלטו מאיימי השלטון

הנאצי ברומניה ובדרכם לארץ

ישראל פגעה בהם יד מרצחים

זדונית

האנדרטה עשויה ברונזה, מעשה ידיו של הפסל ברוך וינד.

האנדרטה נמצאת בעיר אשדוד, שדרות משה דיין פינת מפקורה.

מוזיאון סטרומה, באר שבע

מוזיאון סטרומה הוא מרכז לחקר ההעפלה ומוזיאון הנצחה היסטורי שנמצא בבאר שבע. המוזיאון הוקם לזכר האוניה סטרומה שהוטבעה בים השחור על ידי צוללת סובייטית ב 24.2.1942 ו 769 מעפיליה טבעו בים. ההפלגה אורגנה במסגרת מפעל ההעפלה 'אף על פי' של האצ"ל.

769 יהודים מרומניה (המספר המדויק שנוי במחלוקת) , 103 מתוכם ילדים, עלו על סיפונה של 'סטרומה' כדי להימלט ממוראות השואה. הבריטים סירבו לאשר את כניסתם לארץ, הטורקים גירשו אותם ללא מזון או דלק ללב ים, וצוללת סובייטית הטביעה את האוניה על כל יושביה, מלבד ניצול אחד. טביעת כל מעפיליה ואנשי צוותה של סטרומה למעט אחד, נחשבת לאסון הגדול בתולדות

ההעפלה לארץ ישראל ולאסון הגדול ביותר בהיקפו של טביעת אונייה אזרחית בזמן מלחמת העולם השנייה.

המוזיאון נמצא בקומה השנייה של בית הכנסת שהוקם לזכר קדושי "סטרומה" של יוצאי רומניה, בשכונה א' בבאר שבע. במוזיאון מסמכים נדירים, הנוגעים לסיפורה של אוניית המעפילים "סטרומה", תמונות, ומיצג עדויות. נוסף על כך, במקום ספרייה אשר משאילה את ספריה לכל המעוניינים, וחדר זיכרון לזכר הנספים. הפעילויות העיקריות במוזיאון הן הדרכת תלמידי בתי ספר וחיילים בצה"ל, וארגון עצרת שנתית לזכר הרוגי אסון סטרומה.

המוזיאון נפתח לציבור ב 5 למרס 2006. בטקס חנוכת המוזיאון השתתפו ראש עיריית באר שבע יעקב טרנר, מפקד חיל הים דוד בן בעש"ט, שגרירת רומניה בישראל מריאנה סטוקה, הרב הראשי של באר שבע יהודה דרעי ונציגי המשפחות השכולות וקהל רב.

בית הכנסת (בית אברהם לזכר קדושי "סטרומה") הוקם בשנת 1961 בבאר שבע על ידי

מספר משפחות עולים מרומניה, ביניהם משפחות הנספים באוניית סטרומה.

בית הכנסת בנוי בצורה של ספינה, על תקרת המבנה ישנם כוכבים בצורת מגן דוד הבאים לסמל את השמיים מלאי הכוכבים שהיו מעל לאונייה. בבית הכנסת 769 מקומות ישיבה וגם 769 מנורות בתוך המברשות של בית הכנסת, לזכר 769 הקרבנות.

יד למעפיל האלמוני, צומת הסירה, הרצליה

יד למעפיל האלמוני היא אנדרטה בצורת סירה המצויה על מסלעה בולטת בסמוך למחלף הסירה בכניסה להרצליה. האנדרטה הוקמה ב-1964 לזכר המעפילים שסירותיהם הגיעו באישון לילה לחוף הרצליה, במטרה לעלות ארצה בניגוד לתקנות המנדט הבריטי שפורסמו בספר הלבן. הסירה המוצבת על הגבעה כיום אינה סירת המעפילים המקורית שהוצגה במקום, אלא העתק משופץ השונה מן המקור.

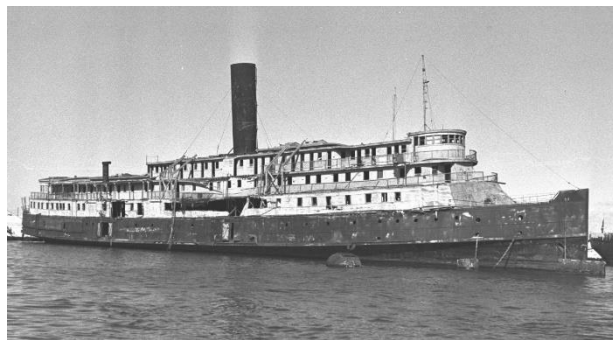

ספינת האנדרטה המקורית נבנתה ע"י אחד מוותיקי וראשוני בוני הסירות בארץ אליקים רונקין. ברבות השנים נרקבה הספינה המקורית העשויה עץ, הפכה לגרוטאה מתפוררת והוחלט להחליפה בספינת אנדרטה ראויה יותר.

הרצליה הייתה אחד מיעדי המעפילים שניסו לעלות לארץ ישראל. הספינה הראשונה ניסתה לעגון בחוף הרצליה ביולי 1934, היות שהאזור היה מבודד אז. ב-1941-לאחר שהפך חוף הרצליה לנקודת העפלה קבועה, מיקמו הבריטים מגדל תצפית בחוף סידנא עלי הסמוך. מאמציהם היו מוגבלים, אך הם הצליחו למנוע עלייה של ספינות מעפילים ספורות כגון 'ברל כצלסון'. ב-1945 - לוחמי הפלמ"ח התקיפו את המוצבים המשקיפים הבריטיים, כולל זה בחוף סידנא עלי, והשמידו אותו.

אנדרטת אוניית המעפילים אקסודוס, חיפה

אנדרטת אוניית המעפילים אקסודוס היא אנדרטה שהוקמה להנצחת מסעה של אוניית המעפילים אקסודוס שהפליגה לחופי ארץ ישראל מצרפת ביולי 1947 ומעפיליה גורשו בחזרה לאירופה. האנדרטה הוקמה בתוך טרמינל הנוסעים של נמל חיפה ונחנכה ב-18 ביולי 2017 במלאת 70 שנה למסעה של האונייה.

ספינת המעפילים אקסודוס או יציאת אירופה תש"ז בשמה העברי הוא שמה של אוניית מעפילים שיצאה מחופי דרום צרפת ב-11 ביולי 1947 כשעל סיפונה 4,515 נוסעים ניצולי שואה במטרה להגיע לארץ ישראל. הנוסעים לא הורשו להיכנס לתחומי הארץ, והוחזרו בכוח למחנות העקורים בגרמניה, לאחר מאבק מר.

לאחר שנלכדה האונייה על ידי הבריטים, הם הביאו אותה לנמל חיפה ושם הועברו המעפילים לאוניות גירוש שהפליגו בחזרה לנמל פורט דה-בוק שממנו הפליגה האונייה ומשסירבו המעפילים לרדת מאוניות הגירוש ולאחר שממשלת צרפת, ששלטה אז על הנמל, הודיעה כי לא תוריד את המעפילים בכוח, הפליגו האוניות לנמל המבורג, שהיה אז בשליטה בריטית. בהמבורג ירדו המעפילים, חלקם לאחר שאולצו בכוח וחלקם בלית ברירה, אל החוף ושוכנו במחנות עקורים.

האנדרטה מוצבת בכניסה לאולם הנוסעים בנמל חיפה, ומעוצבת בצורת מפת תבליט של ארץ ישראל בשילוב עם עוגן ולצידה מיצגים בשפות עברית, ערבית ואנגלית המספרים את סיפורה של האונייה. האנדרטה שצבעה חום כהה מונחת על גבי לוח שיש בצבעים לבן, קרם וורוד. מצד שמאל של האנדרטה על גבי השיש יש כתובת באנגלית באותיות מוזהבות:

” Exodus 1947 - The ship that launched a nation”

האנדרטה, שניצבת באולם הנוסעים של נמל חיפה, עוצבה על ידי המעצב האמריקאי סם פיליפ (Sam Philipe).

אנדרטת ה -'אולואה – חיים ארלזורוב'

ב 28.2.1947 הגיעה לחוף בת גלים בחיפה ספינת המעפילים אולואה – חיים ארלזורוב ועליה 1398 מעפילים ו 35 אנשי צוות. המעפילים נאספו בטרלבורג בשבדיה ובמטפונטו, איטליה. צוות הספינה הצליח לחמוק משש ספינות קרב בריטיות והעלה את הספינה על שרטון במרחק של פחות מ 100 מטרים מחוף בת גלים. בהמשך, הבריטים שהשתלטו על הספינה העבירו את המעפילים בעזרת אניות גרוש למחנה מעצר בקפריסין.

מסלול הפלגתה של "חיים ארלזורוב"

שלד הספינה נשאר על השרטון ובתחילת שנות ה-50 החלק שמעל פני הים פורק לגרוטאות ואילו החלק שמתחת לפני הים נשאר במים. עם השנים, חלק הספינה השקוע במים החליד, דגים ושוכני ים מצאו מחסה בקרב השברים וזיכרון הספינה כמעט ונעלם.

מעטים היו האנשים שהכירו את סיפורה של הספינה ומדי פעם צוללנים וחובבי שחיה היו שוחים לעבר השלד המתפורר. בדומה לאתרי צלילה אחרים באזור חיפה בהם ישנן ספינות טבועות, הכירו את המקום רק צוללנים מעטים וכן ותיקי שכונת בת גלים שבחיפה.

ארבעה יזמים חברו להנצחת הספינה באנדרטה על החוף, אל מול המקום בו נמצא שלד הספינה – הם הגיעו למסקנה שנכון להנציחה כך מכיוונים שונים. היזמים הם: פרופ' אהוד גלילי מאוניברסיטת חיפה-ארכיאולוג ימי, ד"ר אליק אדלר - גיאוגרף ומיוזמי שביל הים לאורך חוף הים התיכון, מר אלי נוסבאום שבני משפחתו עלו על האולואה בנמל המוצא שלה בעיר טרלבורג שבשבדיה וד"ר שרוני פלדמן שבני משפחתו עלו על האולואה בחוף מטפונטו שבאיטליה.

יעוץ אדריכלי ניתן על ידי אדריכלית הטיילת הילה רותם הלוי שהתנדבה ללוות את היוזמה מהבחינה המקצועית ולשם כך למדה את הרקע ההיסטורי של ההפלגה. השגת תרומות למימון הפרוייקט מבני משפחות המעפילים ואנשי הצוות - חברי ארגון מעפילי קפריסין - ומהציבור הרחב נהלה על ידי ד"ר

שוקי ורדסהיים, בת מעפילים שעלו באיטליה ומובילת צוות המורשת א.ח.א (אולואה חיים ארלזורוב) שבארגון מעפילי קפריסין ועל ידי מר אלי נוסבאום.

האנדרטה ממקמת בטיילת חולדה גורביץ שבין בת גלים בחיפה לבית החולים רמב"ם מול שיירי הספינה הטבועים, בדיוק במקום ממנו צופים בתמונות החיילים בריטיים הצופים בספינה (בתמונה)

חיילים בריטיים על חוף בת-גלים צופים באונייה לאחר טיפוס הקרב

הפסל שנבחר לתכנן ולבצע את האנדרטה הוא מושיק זורע ממעגן מיכאל. מושיק תכנן פסל עשוי אבן בעיצוב ברור שאינו זקוק לפרשנות הצופה. האנדרטה בנויה מסלע גדול ומרשים במשקל תשעה טונות ובגובה של כשני מטרים ובו נחצב חלון בצורת הספינה אולואה. האנדרטה הוצבה כך שדרך החלון ניתן לראות את השמים הכחולים המסמלים חירות, ארץ ישראל ושלוה והמקום בו נמצאים שייריה של הספינה במים ואניות רבות במפרץ הממתינות לכניסה לנמלים. בחזית האנדרטה מוצב שלט הכולל תיאור קצר בעברית של מסע הספינה ומספר משפטי מפתח בערבית ואנגלית. כמו כן קוד QR מפנה לאתר אינטרנט של הספינה ובו תיאור מורחב של הסיפור, רשימות המעפילים, הצוות ועוד.

התמונה המוטבעת בשלט צולמה מהחוף ביום הגעת הספינה ובה חיילים בריטיים על החוף, ואילו בים הספינה אולואה הנוטה על צידה ועליה המעפילים.

חנוכת האנדרטה בטיילת על שם חולדה גורביץ התקיימה ביום חמישי 27.6.2025 – כ 78 שנים לאחר הגעת הספינה לחוף בת גלים.

האנדרטה הימית

במקביל לפעילות על האנדרטה שיועדה להצבה על הטיילת, הוצבה גם אנדרטה בתוך המים על שייריה של הספינה. את הפעילות הוביל פרופ' אהוד גלילי. האנדרטה כוללת לוח נירוסטה ועליו חרוט השם חיים ארלוזורוב ותאריך ההגעה לארץ 28.2.1947 הלוח מוצמד לבלוק בטון כבד. האנדרטה הורדה למים מספינת דיג מיד בתחילת מלחמת חרבות ברזל ב 8 באוקטובר 2023 והפכה מיד למוקד משיכה

לצוללנים ושחיינים. תרמה לכך מלחמת חרבות ברזל שהביאה לסגירת אתרי הצלילה בצפון הארץ וכך היא הפכה לאתר מוביל.

חלקת נפטרי מחנות המעצר בקפריסין

בחיפה - בית העלמין שדה יהושע, שער תמר

בבית העלמין שדה יהושע (כפר סמיר) בחיפה נמצא אתר הנצחה לנפטרי קפריסין, בחלקה בה קבורים 163 נפטרי מחנות המעצר בקפריסין, כ 113 מהם ילדים ותינוקות ו 8 מחללי הספינה רפיח שטבעה בדרכה מבקאר, יוגוסלביה אל ארץ ישראל ב 7 לדצמבר 1946.

נפטרי קפריסין נקברו תחילה באי הגירוש בעיירה מרגו, הנמצאת במחוז ניקוסיה. מרגו היה כפר יהודי בקפריסין, שהוקם ע"י הברון הירש מקים יק"א. בעיירה היה קיים בית קברות יהודי, בהיותה מושבה יהודית שהתקיימה מאז המאה ה- 19 ועד 1927 עת ננטשה.

בשנת 1969 ביקרה בקפריסין משלחת ישראלית לציון 20 שנה לסגירת מחנות המעצר שם. במסגרת האירועים שנערכו לציון המאורע ביקרה המשלחת באתר בית הקברות היהודי וקיימה בו אזכרה.

מארגן המשלחת היה אפרים גילן, יו"ר ועד מעפילי קפריסין שפנה מטעם הוועד אל ממשלת ישראל שבראשה עמדה אז גולדה מאיר, ציין את מצבו של בית הקברות היהודי, וביקש כי

הנפטרים הקבורים בו יועברו לקבורה בישראל. עיריית חיפה הסכימה להקצות מקום לקבורת הנפטרים בחלקה בבית הקברות שדה יהושע החדש בעיר.

פינוי הקברים נעשה באוקטובר 1970 על ידי חיילי הרבנות הצבאית. הרב הצבאי הראשי שלמה גורן ואפרים גילן יצאו לקפריסין כדי להכין את ההעברה, בסיועו של שגריר ישראל בקפריסין טוביה ארזי. הלוויית נפטרי קפריסין נערכה בחיפה ב-17 בנובמבר 1970 בטקס ההלוויה הממלכתי השתתפו כאלף מלווים ובהם ראש הממשלה גולדה מאיר, ראש עיריית חיפה משה פלימן, יו"ר ועד מעפילי קפריסין אפרים גילן, חברי הוועד, אישי ציבור, קרובי הנפטרים ומעפילים רבים. באוקטובר 1972 הובאו לישראל על ידי הרבנות הצבאית ונקברו בחיפה עצמות שמונה מעפילים מן האונייה רפיח, שטבעו ב-7 בדצמבר 1946 ליד האי היווני סירנה ונקברו בו.

ארגון מעפילי קפריסין מקיים מדי שנה החל משנת 2017 בשבוע העלייה, שבוע פרשת "לך לך" או בסמיכות לו, אזכרה שנתית בבית הקברות בחיפה למעפילים שנפטרו והובאו שם לקבורה, ולנספי הספינה "רפיח" שמצבותיהם מוצבות בצמוד לחלקת נפטרי קפריסין.

קברי קרוב ל 120 מהנפטרים לא זוהו שכן הכיתוב על מצבותיהם בקפריסין התפורר ועל כן הם נקברו בחיפה כאלמונים או עם שם פרטי בלבד. בזכות פעולה מרוכזת של צוות "לתת שמות לאלמונים" של ארגון מעפילי קפריסין זוהו עד שנת 2024 מעל מחצית מקברי האלמונים, ולחלק מהם הוחלפו מצבות אלמוני למצבות על שמם.

במקום הוצב יד זיכרון לנפטרים ולזכר משפחותיהם שנספו בשואה.

ככר פאפא, חיפה

ב 30.4.2018 נחנכה בשכונת בת-גלים שבחיפה 'כיכר פאפא' על שמו של פרודרמוס פאפאוואסיליון, יווני קפריסאי שהיה ידיד ישראל מובהק אשר לחם בשורות הצבא הבריטי כמתנדב לצד מתנדבים יהודים וסייע לעלייה הבלתי-לגאלית תוך סיכון חייו למען פליטי השואה שהוגלו למחנות המעצר בקפריסין בין השנים 1946-1949

'ככר פאפא' נמצאת במקום המשקיף על הרי הכרמל מצד אחד ומצידו השני על הים התיכון לכיוון קפריסין. מיקומה של 'כיכר פאפא' נקבע בשכונת בת-גלים שבחיפה ברחוב יוברט המפרי וזאת בשל הקירבה שלו אל הים, ממש על שפת הים, והקירבה למוזיאון ההעפלה וחיל הים, וכן כיוון שפאפאוואסיליון אהב ים, והתגורר שנים רבות בעיר לימסול

הכיכר הוקמה על ידי עיריית חיפה, שהיא עיר תאומה של העיר חיפה, וביוזמת חברת צים ועמותת הידידות ישראל-קפריסין בעידוד ידידו של פאפא יורם זבה. בטקס נכחו ראש העיר חיפה יונה יהב ומאות מעפילים ובני משפחותיהם מארגון מעפילי קפריסין. ארגון מעפילי קפריסין העניק במהלך הטקס לבנו ולבתו של פאפאוואסיליו תעודות הוקרה ויצירות אומנות מעשה ידי האומנים – יוצאי מחנות קפריסין – משה פרומין ויהודה ארבל.

אנדרטה כג יורדי הסירה הר הרצל ירושלים

עשרים ושלושה לוחמי ההגנה, יחד עם קצין בריטי, יצאו בכ"א באייר תש"א (18.5.1941), בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, מנמל חיפה בסירה "ארי הים". מטרתם הייתה לבצע פעולת חבלה בבתי הזיקוק בטריפולי שבלבנון. הלוחמים מעולם לא הגיעו ליעדם, וגורלם נותר עלום עד היום. לזכרם הוקמה בהר הרצל אנדרטה, אשר נחנכה ב22 למאי 1957, והיא נמצאת בסמוך אל גן הנעדרים לזכר חללי מערכות ישראל שמקום קבורתם לא נודע.

האנדרטה, פרי תכנונו של האדריכל אשר חירם שתכנן את בית הקברות הצבאי בהר הרצל. האנדרטה מורכבת מסלע גדול וארוך מאבן ירושלמית, המעוצב בצורת סירה. הסלע מוצב בתוך בריכה המרוצפת באריחים כחולים, כשחלקו משוקע במים. על הסלע חקוקים סמל

צה"ל, שמות עשרים וארבעת הנופלים (23 חניכי ההגנה וקצין בריטי אחד) וכתובת המנציחה את זכרם.

על האנדרטה חקוקה הכתובת:

”גלעד לכ"ג יורדי הסירה, מבחורי ההגנה, חלוצי עלייה ב' והימאות העברית הלוחמת, אשר יצאו בשליחות העם להכות באויב הנאצי על חוף טריפולי שבלבנון. ביום כ"א באייר תש"א (1941) הפליגו לדרכם האחרונה ממנה לא שבו עוד”.

יד זיכרון להעפלת 'אף על פי', נתניה

עם עליית האנטישמיות בפולין ובגרמניה בראשית שנות ה-30 של המאה הקודמת קרא זאב ז'בוטינסקי, יו"ר "הסתדרות הציונית החדשה" (הצה"ח), לפינוי יהודי אירופה (1932). התנגדותה של אנגליה לפתוח את שערי ארץ ישראל הולידה את "הדרך השנייה" – עליית "אף על פי", עלייה בלתי לגאלית באמצעות זרועות הביצוע של הצה"ח, תנועת בית"ר וארגון האצ"ל.

מערך שליחים, בראשותו של ערי ז'בוטינסקי, נפרס ברחבי אירופה ומרכזי הפעילות היו בפראג, וינה, פאריז, ובמהלך מלחמת העולם השנייה בבולגריה וברומניה. בד בבד פעלו גורמים פרטיים ששילחו כ-10 ספינות קטנות ("הכוכבים") וגורמים אזרחיים שונים (כ-13

ספינות). הספינה הראשונה הייתה אוניין (1934), והאחרונה סטרומה (1942) אשר טבעה. בסך הכל עלו במסגרת זו כ-15,000 עולים ב-21 ספינות.

מערך העלייה הרביזיוניסטית כונה 'עליית אף על פי'.

בצד מערך השילוח וההיסעים בים פעל מערך קליטה בחוף. חוף הנחיתה העיקרי היה חוף נתניה. נתניה עצמה הייתה מעוז החוגים האזרחיים והרוויזיוניסטיים. אבן הנצחה לעליית 'אף על פי' מוצבת על יד קולנוע "אסתר" בנתניה. בככר העצמאות בנתניה מוצב עמוד זכרון ל'עליית אף על פי'. צילום: ד"ר אבישי טייכר, מתוך אתר פיקיויקי

גלעד לזכר חללי ההעפלה, מחנה מעפילים עתלית

הגלעד במחנה המעפילים עתלית מוקדש לזכרם של כ-3000 חללי העפלה שנספו בדרכם לארץ ישראל. הגלעד מנציח את אניות המעפילים שטבעו, מעפילי פרשת "קלאדובו שאבאץ", שנרצחו ע"י הגרמנים במלחמת העולם השנייה, כשמסעם לארץ ישראל נעצר, ומעפילים שנהרגו בעימות מול הבריטים ובמחנות המעצר הבריטיים למעפילים.

אניות המעפילים שטבעו וששמן רשום על הגלעד הן: פאטריה – 25.11.1940; סלבדור – 12.12.1940; סטרומה – 24.2.1942; מפקורה – 5.12.1944; רפיח – 7.12.1946.

הגלעד המקורי עוצב על ידי אורי שטרן שביב. הגלעד שמוצב במחנה כיום הוא גרסה מעט מוקטנת (אחרי שהגלעד המקורי נשחק והתבלה).

הגלעד, הן המקורי והן הנוכחי הוצב בעזרתם הנדיבה של ארגונים נוצריים מבריטניה, בהם Repairing the Breach | Love Never Fails – כאות לידידות וכפרה על עוולות המנדט הבריטי כלפי היישוב העברי בארץ ישראל.

עוגן לפלי"ם, קיסריה

בחוף קיסריה הוקם יד הוקרה והנצחה לפלי"ם, הפלוגה הימית של הפלמ"ח. הפלוגה הוקמה ב-1943 בקיבוץ שדות ים ופעלה משם. המקום היה ביתם של הלוחמים במהלך ההכשרה ובסיס האימונים שלהם. הפלי"ם פעלה במספר תחומים: ההעפלה, חבלה באוניות בריטיות, אימון מעפילים ללוחמה, תובלה ימית, הכשרת נחתים ואבטחת נמל חיפה.

אנשיה השתתפו גם בלחימה היבשתית. בתחילת 1948 השתתפו כ-200 מימאי הפלי"ם במבצע 'נחשון' להסרת המצור מעל ירושלים. בשיאה כללה הפלוגה הימית כ-370 איש, מהם כ-250 בוגרי עשרה קורסים למפקדי סירות וכ-100 בוגרי חמישה קורסי חובלים. ה"הגנה" הייתה מעורבת בפעילות ימית ובהעפלה עוד לפני מלחמת העולם השנייה, למשל ב-8 ביולי 1939 נפתח קורס של ההגנה שמטרתו הייתה להכשיר אנשים לליווי אוניות מעפילים והורדת מעפילים ביישובי החוף.

פתיחת קורס ימי ראשון, "קורס מפקדי סירות", בינואר 1943 הרקע לכך היה הצורך בקאדרים ימיים למטרות ההעפלה, שצפויה הייתה להתחדש עם תום מלחמת העולם השנייה.

בקיץ 1943 אחרי הקורס השני, הושג הסכם בין המוסד לעלייה ב' לבין פיקוד העליון של "ההגנה", לפיו ימאי הפלמ"ח יעמדו בשעת הצורך לרשות המוסד, שמצדו קיבל לממן את האימונים. במקביל, מבין אנשי הפלמ"ח הימאים, בלטו כאלה שביקשו להקדיש את כל זמנם למקצוע הימי ובשלהי 1943 הבשילו התנאים להקמת יחידה ימית תחת פיקודו של זלמן פרח, כמחלקה בפלוגת המטה של הפלמ"ח, פלוגה ז'

במקום ניצב עוגן שיצרה האומנית יעל ארצי ולידו אבן עליו כתוב "עוגן הפלי"ם – אתר הנצחה".

ניצב עוגן הקדישו זמן להוקרה לפלוגה הימית של הפלמ"ח אשר הוקמה ופעלה בקיבוץ שדות ים, באתר ההנצחה לפל"ם ניצב העוגן. יצרה את הפסל האמנית יעל ארצי. ב-1943 הוקמה בקיבוץ שדות ים מפקדת הכוח הימי של הפלמ"ח, שהיה המשך של "המוסד לעלייה ב'", הזרוע הימית של ה"הגנה". כעבור שנתיים, עם התרחבות הפעילות, הוקמה הפל"ם. המקום היה ביתם של הלוחמים במהלך ההכשרה ובסיס האימונים והפעילות שלהם לאחריה.

מחנה עולים, רעננה

מעפילי קפריסין שהגיעו עם העפלתם ארצה, פוזרו בין ארבעה מוקדים: רעננה, צריפין, פרדס חנה וחדרה. למחנה הגדול ביותר ברעננה הופנו עשרות אלפי אנשים, מתוכם אלפים נותרו להתגורר בעיר. המחנה שימש כבית ראשון בארץ לכל אותם מעפילים.

במחנה היו בתחילה מספר מבנים ששימשו את חיל האוויר הבריטי שלהם היה שדה תעופה קרוב. עם סיום המלחמה נרכשה הקרקע (חמישה דונם) על ידי משפחת סניור מדרום אפריקה, שתרמה את השטח לסוכנות היהודית בתנאי שיבנו במקום מחנה לעולים. המחנה נקרא בשעתו 'קרית אריה' על שם אריה, בנה של המשפחה שנפל בהיותו טייס קרב במלחמת העולם השנייה.

במחנה היו מספר צריפים ובניינים, אך בעיקר אוהלים. המטבח היה משותף ומרכזי, ובמקום נפתח גן ילדים לילדי העולים. בסתיו 1947 הגיעו העולים הראשונים למחנה שבקצה

המערבי שלו הוקם מגדל מים אשר סיפק את צרכי המחנה, ונותר על כנו עד היום, שריד אחרון למקום בו היה מחנה העולים ואשר בו נבטו ניצני החיים הישראליים החדשים.

מחנה העולים המשיך להיות ביתם הראשון בארץ של עולים שהמשיכו להגיע. עוד ועוד באו מאירופה, מארצות ערב, טורקיה וצפון אפריקה – כך עד סוף שנות השישים, כאשר טרקטורים הרסו את שאריות המחנה.

ב 11.10.2018 נחנך במעמד ראש העיר רעננה ושגרירת קפריסין בישראל שלט הנצחה עליו רשום "מחנה עולים רעננה". השלט הוקם בשיתוף פעולה של עיריית רעננה וארגון מעפילי קפריסין, זאת במסגרת אירועי שנת ה 70 למדינת ישראל.

אנדרטה להעפלה, גן לונדון, תל אביב

אנדרטה לזיכרון מפעל ההעפלה נמצאת בגן לונדון סמוך לרחוב בוגרשוב וצופה אל הטיילת שלחוף ימה של תל אביב. מול חוף זה התרחש אחד מארועי ההעפלה בשנים שלפני קום המדינה, האוניה 'טייגר היל', שהייתה אוניית המעפילים האחרונה שהגיעה לארץ לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, ב 2.9.1939 עלתה על שרטון מול חוף הים הסמוך לגן לאחר שסירת משטרה בריטית פתחה עליה באש, ממנה נהרגו שני מעפילים. 400 מן העולים הגיעו בשלום לחוף ונקלטו על-ידי תושבי העיר שהצטופפו על החוף כדי להגיש עזרה. בינתיים הגיעו שוטרים בריטים שפיזרו את ההתקהלות והעבירו את המעפילים שנותרו למחנה המעצר בסרפנד (צריפין).

בעברו נקרא המקום 'גן לונדון' והוא הוקדש לעיר לונדון, כהוקרה על עמידתה בהפצצות הגרמניות במהלך הבליוץ. באוקטובר 944 נפתח הגן מחדש, מתוכנן ומעוצב כאתר הנצחה להעפלה, לכבודם של אלפי המעפילים שהגיעו ארצה ונעצרו כעולים אי-לגליים בידי הבריטים בשנות המנדט הבריטי.

בגן ניצבת האנדרטה בדמות ספינת מעפילים, ועליה חרותים שמות אוניות ההעפלה וכן מוטבעים הסברים ורשמים לצד תמונות אודות ההיסטוריה של ההעפלה ותלאות הדרך של המעפילים וספינותיהם. האוניות נטועות בגן ומסמלות את היטמעות המעפילים בארץ. הן בנויות מבטון ומחופות באלומיניום יצוק.

האנדרטה מעוצבת בדמות נחשול מים גדול המסתער קדימה, ממהר להגיע בכוח אל החוף.

בנוסף, מוצב קיר הנצחה עשוי מאלומיניום יצוק מורכב משישה לוחות –עליהם מוטבעים שמות כל ספינות המעפילים.

אדריכל הגן הוא ברוס לוין ומעצב האנדרטה הוא אליאב נחליאלי. הגן הוקם בתרומתם של סר רונלד כהן וליידי שרון הראל כהן, לזכרו של האב מיכאל כהן.

יד לכ"ג יורדי הסירה, תל אביב

עשרים ושלושה לוחמי ההגנה, יחד עם קצין בריטי, יצאו בכ"א באייר תש"א (18.5.1941), בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, מנמל חיפה בסירה "ארי הים". מטרתם הייתה לבצע פעולת חבלה בבתי הזיקוק בטרופולי שבלבנון. הלוחמים מעולם לא הגיעו ליעדם, וגורלם נותר עלום עד היום.

האנדרטה לזכר כ"ג יורדי הסירה בתל אביב נמצאת בגינה מטופחת בשיכון למד בין רחוב יהודה בורלא ודרך נמיר. בפתח הכניסות שלטי ברזל עליהם כתוב: לזכר כ"ג יורדי הסירה, תש"א, 1941.

במרכז הגינה נמצא לוח שיש עליו מופיעים שמות כ"ג יורדי הסירה ומייג'ור אנטוני פאלמר שסופח אליהם מטעם השלטונות הבריטים.

על הלוח חקוק:

”גל-עד לכ”ג יורדי הסירה, חברי ההגנה חלוצי הימאות העברית הלוחמת, מראשוני הפלמ”ח אשר יצאו בשליחות העם להכות באוייב הנאצי בחופי טריפולי שבלבנון. ביום כ”א באייר תש”א, 18/5/1941, הפליגו לדרכם האחרונה ממנה לא חזרו”.

האנדרטה היא מעשה ידיה של הפסלת נחמה אופק ונחנכה בשנת 1991 על ידי לידי פאלמר, אלמנתו של מייג'ור אנטוני פאלמר. קדטים של בית הספר לקציני ים עכו ליוו את הטקס. האנדרטה מתארת סירה נטרפת בין גלי הים כשחציה שקוע בים. בתוך הגלים נראים ראשים, ידיים, רגלים ונעליים של האנשים הטובעים.

כ"ג יורדי הסירה הונצחו גם בעמוד זיכרון המוצב על גדות הירקון בתל אביב, במקום שבו התאמנה הקבוצה לפני יציאתה לפעולה.

פסל בלימסול, קפריסין

בלימסול בכיכר הסמוכה לחוף הים ניצב פסל מתכת שנחנך ב 28 למאי 2015. הפסל הוקם ביוזמת שגריר ישראל בקפריסין מר מיכאל הררי וראש עיריית לימסול מר אנדריאס קריסטו שיזמו יחדיו תחרות להקמת פסל שיציין את שיתוף הפעולה בין קפריסין לישראל. משפחת פאפאווסיליו גם היא מתגוררת בלימסול מאז כיבוש פמגוסטה על ידי התורכים ב 1974. הפסל הוקם כמחווה "ליחסי הידידות בין קפריסין לישראל". בטקס חנוכתו השתתף נשיא קפריסין מר ניקוס אנאסטאסיאדס.

האומן היוצר הוא ניקוס קורוסיס – Nikos Kouroussis.

המוזיאון היהודי של קפריסין, לרנקה, קפריסין

The Jewish Museum of Cyprus

המוזיאון השוכן בחצר המרכז היהודי - בית חב"ד בלרנקה, קפריסין הוקם ב- 2018.

כתובתו: Apollodorou 4, 6020 Larnaca, Tel. 24668770

היעדים שעמדו בעיני מקימיו הרב אריה זאב רסקין, רב בית חב"ד והרב הראשי לקפריסין היו:

1. לידע אודות הקשרים שבין הקהילה היהודית לקפריסאית – במיוחד לסיועם של הקפריסאים לפליטי השואה, המעפילים שנעצרו במחנות בריטיים בקפריסין בשנים 1948-1946.

2. לשמר את זיכרון השואה.

3. להפיץ מידע על מדינת ישראל והעם היהודי.

המוזיאון שואף לידע את העולם בחשיבותה ההיסטורית והתרבותית של קפריסין לעם היהודי, לישראל והעולם כולו.

קפריסין הייתה תחנה בדרך לארץ ישראל עבור עשרות אלפי מעפילים, שורדי שואה שכמהו להגיע למולדתם ובמקום זאת נתפסו בידי משחתות בריטיות בלב ים והובלו למחנות מעצר באי הגירוש קפריסין.

ברחבי האי הוקמו 12 מחנות מעצר, חמישה בסמיכות לעיר הנמל פמגוסטה – מחנות הקיץ – קראולוס. שבעה מחנות נוספים הוקמו בסמיכות לעיירות קסילוטימבו ודקאליה – מחנות החורף.

תצוגה בנושא מחנות המעצר שפעלו בין אוגוסט 1946 ל 10 פברואר 1949 על אדמת קפריסין ובהם נכלאו מעל 52,000 פליטי מלחמה ושואה יהודיים, המתעדת את החיים בהם באותם ימים, נמצאת בתוך פחון אורגינלי- Nissen hut, שריד הפחונים בהם שוכנו הפליטים היהודיים במחנות החורף.

דגם מחנה מעפילים וצריף הפח בחצר בית חב"ד בלרנקה:

ממחנות המעפילים באזור דיקליה הסמוך לכפר קסילוטימבו ואשר מצוי היום בשטח הבסיס הבריטי נותרו משטחי בטון בלבד, אשר עליהם עמדו צריפי הפח בהם שוכנו המעפילים העצורים במחנות החורף. זאת בניגוד לאוהלים שהיו במחנות הקיץ ובשוליהם מבני פח דומים ששימשו כמבני ציבור – חדרי אוכל ומשרדים.

לאחר פינוי המחנות מכרו הבריטים את הצריפים לכל דורש וגם עשו בהם שימושים שונים: צריפים גדולים בעיקר עבור מבני ציבור וצריפים קטנים למגורים; כך למשל באזור בתי המשפט בניקוסיה, שם הם עומדים עד היום. רבים כאלה נותרו באזור לרנקה עד שהחלידו וחוסלו כגרוטאות ועדיין ניתן לראות אחדים מהם במחנות צבא בעיקר בשטח שכבוש על ידי הטורקים.

צריף פח אחד שרד ממחנות המעפילים שהיו באזור דיקליה בקפריסין ושימש בחווה בשם מנגס, ששייכת לחוואי קפריסאי אשר השתמש בו למגורי עובדים זרים שעבדו בחוותו. הצריף נקנה על ידי חב"ד והועבר לחצר המוזיאון היהודי שהוקם בבית חב"ד במרכז לרנקה. צריף הפח הזה נקרא על ידי הבריטים Nissen hut על שם המהנדס שהגה את הרעיון

להקמת צריפי פח רבים בקלות ובמהירות. צריף הפח נוצר על ידי יריעת פח גלי גדולה שחוברה בקצותיה אל משטחי בטון באמצעות ברגים ונקרעו בו חלונות ודלת כניסה. צריפים כאלה כיסו את משטחי הבטון הענקיים באזור דיקליה לכל מלוא העין.

בתוך הצריף המצוי במוזיאון היהודי של חב"ד בלרנקה מתקיימת תערוכת קבע המתעדת את החיים במחנות המעצר בקפריסין בעת ששהו בהם עשרות אלפי מעפילים. הצריף מוקף בגדרות תיל ומגדל שמירה ועל ידי כך יצרו דגם מוקטן של מחנה מעצר שבמרכזו הצריף הנ"ל ובכך שימרו פרק זה בסיפור ההסטורי של העפלה לישראל.

האנדרטה שלא שרדה.... ניאו סלאמיס, קפריסין

כ- 20 שנים אחרי סגירת מחנות המעצר למעפילים בקפריסין, תכננה ממשלת קפריסין להקים עיר חדשה בשם ניו סלמיס במקום בו שכנה העיר העתיקה סלמיס, בסמוך לאתרי מחנות הקיץ של המעפילים (55, 60, 61, 62, 63).

נשיא קפריסין דאז הארכיבישוף מאקריוס החליט להנציח את המחנות בכיכר שתקרא "כיכר המעפילים היהודים" והייתה אמורה להיות הכיכר המרכזית של העיר החדשה.

התכנון של הכיכר הגן והאנדרטה בוצע בישראל. על גבי הלוח נרשם ב- 4 שפות - עברית אנגלית יוונית וטורקית "לאות שהייתם של 52,000 יהודים משארית הפליטה אשר נכלאו במחנות קפריסין קראולוס וקסילוטמבו בין השנים תש"ו ותש"ט".

משלחת של כ-120 מעפילים בהם שלושה ילידי המחנות מירה אלטובסקי מתל אביב, זהבית בלומנפלד מרמת גן ודוד רייס מאורים - יצאו לטקס מרשים ורב משתתפים שהתקיים ביולי 1969. במהלך הטקס הודלקו משואות כמספר המחנות על ידי נערים נערו שולדו במחנות ההסגר בקפריסין והונחה אבן פינה לכיכר המתוכננת. אורחים רבים השתתפו באירוע המרגש. בטקס הוענקו ציונים לשבח לקפריסאים שסייעו אז לעצורי המחנות, ביניהם גם סגן ראש העיר פמגוסטה פרודרמוס פאפאווסיליו.

בלילה שלאחר הטקס פוצצו את האנדרטה אנשי פדאיון פלסטיניים. נשיא קפריסין הארכיבישוף מאקריוס הזמין את שגריר ישראל טוביה ארזי ואת אפרים גילן שהיה אדריכל לוח הזכרון והתנצל על מעשה הונדליזם.

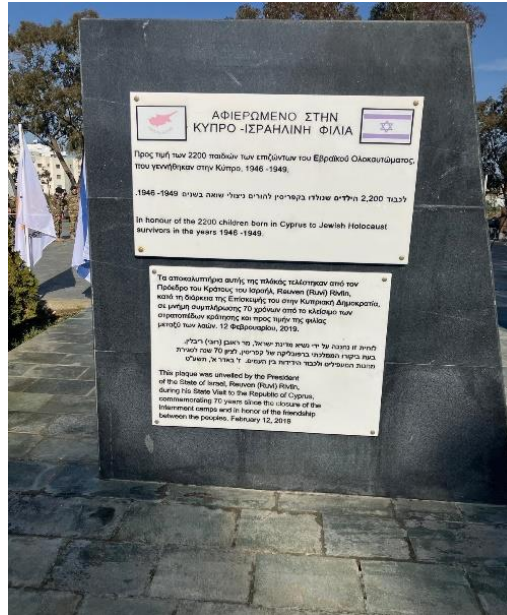
הקמת העיר החדשה נעצרה לאחר הכיבוש התורכי בשנת 1974 של כ-שליש מחלקה הצפונית של קפריסין. מטבע הדברים גם הקמת הגן והכיכר לא יצאו לפועל.

מבוסס על אפרים גילן, מארץ גזרה לארץ בחירה, 2005 ועל עדותה של זהבית בלומנפלד.

אתר BMH ניקוסיה, קפריסין

בית החולים הצבאי הבריטי בניקוסיה המכונה British Military Hospital - BMH שירת את הצבא הבריטי ששלט בקפריסין מאז 1878.

בשנים 1946-1949 פעלו באי קפריסין מחנות מעצר למעפילים יהודים שורדי שואה שנתפסו בלב ים בעת שהיו בדרכם לחופי ארץ ישראל. סך הכל נכלאו בהם כ- 52,000 מעפילים. בבית החולים בניקוסיה הוקצה אגף מיוחד לטיפול בחולים יהודים מהמחנות ובאגף גם מחלקה יולדות. באותה תקופה נולדו לעצורי המחנות 2,200 תינוקות, מרביתם ב BMH.

ברחבת BMH הוקם אתר הנצחה למחנות ולפליטים ב- 2016.

במקום הוקם דגם של שני פחונים (אלה אינם פחונים מקוריים) בדומה לצריפים בהם התגוררו הפליטים העצורים במחנות המעצר ובבית החולים, כשבאחד מהם תמונות ותצוגה שמשקפים את צורת החיים הקשים של אותם ימים והשני מרוהט בשתי מיטות, שני כסאות לצידן וארונות – מדמות חדר בבית החולים.

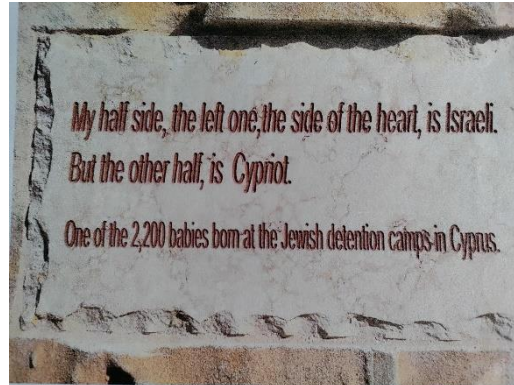
ב-24.2.16 נערך ברחבת הBMH טקס גילוי האנדרטה בהשתתפות שר הביטחון מר משה יעלון ונחנך שלט הוקרה ל 2,200 תינוקות קפריסין ובו נכתב: "לזכר 2,200 הילדים שנולדו בקפריסין להורים ניצולי שואה בשנים 1946-1949. השלט כתוב בשפות יוונית, עברית ואנגלית.

נוסח השלט פרי יוזמתה של ילידת מחנות קפריסין זהבית בלומנפלד.

ב 12.2.2019 בטקס לציון 70 שנה לסגירת מחנות המעצר בקפריסין, בהשתתפות נשיא המדינה מר ראובן ריבלין נוספה בתחתית האנדרטה לוחית לציון 70 שנה לסגירת מחנות המעפילים ולכבוד הידידות בין העמים.

מידי שנה בחודש פברואר נערך במקום טקס רשמי שמפיק משרד ההגנה הקפריסאי בשיתוף עם שגרירות ישראל בקפריסין לציון תאריך סגירת המחנות שהתרחש ב 10 לפברואר 1949.

גן השלום בקסילוטימבו, קפריסין

"פארק השלום" בקסילוטימבו ובמרכזו גלעד, נחנך ב-9 יולי 2014 במעמד נשיא קפריסין, ובנוכחות מכובדת של בכירי צמרת השלטון, אנשי אקדמיה ודת, שגרירים זרים, תושבי הכפר, אורחים מישראל ועוד רבים אחרים.

במלאת 65 שנים לסגירת מחנות המעצר הבריטים שפעלו בקפריסין בין השנים 1946-1949, הוחלט בשגרירות ישראל בקפריסין, ביוזמת השגריר מיכאל הררי, להוביל מספר מיזמים במטרה להגביר את המודעות לפרק חשוב בהיסטוריה המשותפת של המדינות, תוך הדגשת הסיוע שקיבלו העצורים מאזרחים קפריסאים. אשר על כן, הוחלט על הקמת גלעד הוקרה במקום הקרוב ביותר למיקום מחנות המעצר.

בשיתוף פעולה עם מועצת הכפר קסילוטימבו, הנמצא סמוך למחנה הבריטי דהקליה - שם הוקמו בשעתו "מחנות החורף" בהם הוחזקו חלק מהעצורים היהודים (לצד "מחנות הקיץ" ששכנו בסמוך לפמגוסטה הנמצאת כיום תחת הרפובליקה הטורקית של צפון קפריסין) - הוכשר השטח בו הוקם 'פארק השלום', כפי שהוענק שמו על ידי מועצת הכפר,

ובמרכזו הוקם גלעד אבן ולצידו לוחית מתכת, להבעת הערכה ותודה של מדינת ישראל לבני העם הקפריסאי. על האבן נחקקו המילים "המחצית השמאלית של ליבי הינה ישראלית והמחצית השנייה קפריסאית", כפי שהציעה הגב' זהבית בלומנפלד, מהתינוקות שנולדו במחנות המעצר.

במעמד טקס הסרת הלוט וחנוכת הפארק, נשא דברים הנשיא הקפריסאי ניקוס אנסטיאדיס וסקר באריכות את מערכת היחסים בין תושבי האי לעם היהודי ובעיקר בתקופה בה פעלו מחנות המעצר, והתייחס למערכת היחסים הפורחת בין מדינת ישראל לקפריסין. הטקס שנחתם בשירה ומחול, היווה עניין תקשורתי והוסיף נדבך למערכת היחסים המתהדקת בין המדינות.

מבוסס על דיווח השגריר הררי ורעייתו סיגל

בוקה די מגרה, איטליה

בוקה די מגרה (Boca di Magra) הוא נמל קטן בצפון מערב איטליה, הממוקם בקרבת העיר לה ספציה. הוא ידוע בעיקר כנקודת מוצא לאוניות מעפילים שיצאו מאיטליה לארץ ישראל בתקופת העלייה הבלתי לגאלית.

הנמל שימש כנקודת יציאה לספינות 'כתריאל יפה', 'כ"ג יורדי הסירה', 'ארבע חירויות' ו'פלמ"ח'. 'כתריאל יפה' הפליגה מבוקה די מגרה ב-31 ביולי 1946 ועל סיפונה היו 604 מעפילים ניצולי שואה. 'כ"ג יורדי הסירה' הפליגה ב-2 באוגוסט 1946 ועל סיפונה 790 מעפילים. 'ארבע חירויות' הפליגה ב-23 באוגוסט 1946 ועליה 1024 מעפילים, 'פלמ"ח' הפליגה ממעגן בוקה די מגרה ב-11 בספטמבר 1946 עם 411 מעפילים (כשאליהם נוספו בלב ים עוד 200).

הספינות הללו ניסו לפרוץ את הסגר הבריטי על ארץ ישראל, אך נתפסו על ידי הצי הבריטי ונגררו לנמל חיפה. המעפילים התעמתו עם הבריטים במטרה להישאר בארץ, אך לבסוף גורשו לקפריסין. פרטים על הספינות בפרק 'ספינות המעפילים'. בעיירה פיומרה הסמוכה למפרץ הוקם יד זכרון למעפילים שיצאו מהמפרץ בדרכם לארץ ישראל.

בית שיזופולי, סלבינו, איטליה

בית שיזופולי שימש בשנים ספטמבר 1945 לנובמבר 1948 כבית ל-800 ילדים יהודים ניצולי שואה, רובם יתומים אשר הגיעו לאיטליה בעזרת תנועת הבריחה בדרכם לארץ ישראל. לאחר שהייה קצרה במילאנו, הועברו הילדים בקבוצות קטנות לבית בסלבינו, שם הוכשרו לקראת העלייה לארץ וזכו לחיים חדשים. הילדים נאספו מרוסיה, רומניה, הונגריה, צ'כוסלובקיה, פולין, ליטא וגרמניה.

הבית נמצא בעיירה סלבינו שלמרגלות האלפים בצפון איטליה ושימש משנת 1933 ועד סוף מלחמת העולם השנייה כמעון קיץ לילדים מטעם המפלגה הפשיסטית. לאחר המלחמה הוסב הבית על ידי חיילי הבריגדה היהודית בראשותו של משה זעירי לבית עליית הנוער.

המתחם יכול היה להכיל כ-400 נפשות בו זמנית. הילדים היו בגילאי 3 עד 18. הם הגיעו לעיירה בקבוצות ובעת הגעתם לבית קיבלו את פניהם המדריכים הארץ ישראלים. אחת הקבוצות הראשונות שהגיעו לבית הייתה קבוצת 'אחוזה' של כ-30 ילדים מלודג'. הקבוצה

הייתה מלוכדת ודוברת עברית ולאט לאט החלו להגיע לבית קבוצות רבות ומתחלפות של ילדים מאירופה. בעת שקבוצה אחת עלתה לארץ ישראל, קבוצה חדשה הגיעה לבית. הילדים עזבו בקבוצות לפי סדר הגעתם ועלו לארץ כחלק מעליית הנוער של מפעל ההעפלה, שאורגנה על ידי המוסד לעלייה ב'. הקבוצה הראשונה עזבה ב-1946 והאחרונה בנובמבר 1948, כחצי שנה לאחר הקמת המדינה, אך כבר מספטמבר 1948 הפסיקו להגיע ילדים חדשים לבית.

בחודשים הראשונים, היה מחסור במזון ובבגדים חמים וכתוצאה מכך המנות היו קצובות. אך, עם הזמן, החלו להגיע תרומות מגורמים שונים, כגון אונרר"א, הג'וינט, הקהילה היהודית באיטליה בראשות עמנואלה קנטוני, ראש עיריית מילאנו באותה התקופה, ארגונים פרטיזנים אנטי פשיסטיים, והבריגדה היהודית. גם התושבים המקומיים היו מעורים בנעשה בבית ועודדו את הילדים בפעילותם.

הילדים חולקו לכיתות לפי גילם, והתחנכו בתוכנית לימודים שנועדה להשלים את לימודיהם בתחומים כלליים אותם החסירו, וכן לימוד מלאכות שונות כמו מסגרות, נגרות ותפירה. בנוסף, הקפידו על חינוך ליהדות וציונות שנועד להכינם לעלייה לארץ ישראל, כולל לימוד עברית. בנוסף, בני הנוער הגדולים עבדו באחזקת המקום.

לאחר 1948 המשיך בית שיזופולי למלא תפקיד כמושבת קיץ ובמהלך שנת הלימודים גם כפעוטון ובית ספר יסודי. הבית נסגר בשנת 1985.

עם היעלמותם של רבים מהילדים שהתגוררו בשיזופולי, הורגש הצורך לאסוף את סיפוריהם בספרים, תחקירים, סרטי תעודה, תערוכות, פעילויות, תהליך שהגיע לשיאו בספטמבר 2015 במפגש הגדול לציון שבעים שנה לפתיחת בית הילדים שיזופולי.

ב 27 לאוקטובר 2019 חנכה עיריית סלבינו את "מוזיאון הזיכרון היהודי לשיזופולי – בית הילדים של סלבינו".

גלעד זכרון, לה-ספציה, איטליה

לה ספציה היא עיירה קטנה השוכנת בצפון מערב איטליה ליד גינואה. הנמל בעיירה זו מלא תפקיד במסעות ההעפלה, שחלקן יצאו מנמל לה- ספציה. סביב נמל זה התרחשה דרמה שכונתה 'פרשת לה-ספציה'.

ב-4 אפריל 1946 נתפסה שם בנמל על-ידי הבריטים ספינה ועליה 1014 מעפילים. משחתות של הצי הבריטי כתרו את הספינה והורו למעפילים לרדת לחוף, בכוונה לשלוח אותם בחזרה למחנות באירופה. יהודה ארזי, ראש המוסד לעלייה ב' באיטליה, מחופש כמעפיל, תפס פיקוד והכריז על מאבק שנמשך 33 ימים, ושכלל שביתת רעב של 75 שעות. עיתונאים מכל העולם הגיעו למזח, ודעת הקהל העולמית רעשה. זו הייתה הפעם הראשונה שגורלם של היהודים העקורים, ניצולי השואה, מבקשים מקלט בא"י והשערים נעולים בפניהם.

לבסוף נכנעה ממשלת בריטניה, והספינה 'דב הוז', ועוד ספינה שנרכשה גם היא על-ידי המוסד לעלייה ב' 'אליהו גולומב' הפליגו לארץ בגלוי, כשכל האנשים על הסיפון שרים את התקווה.

הפרשה היוותה נקודת מפנה הן במדיניות של ההנהגה בארץ לגבי ההעפלה (ממאבק סמוי למאבק גלוי) והן מבחינת דעת הקהל בעולם, ורבים טוענים שהסיפור הזה וסיפור אקסודוס אחריו הכשירו את הקרקע להחלטת האו"ם ב-47. [סיפורה המלא של פרשת לה- ספציה מופיע במדור (לשונית): סיפורי מורשת].

עבור העיר לה ספציה זהו פרק מכונן בתולדותיה. התושבים שם גאים במיוחד בסולידאריות ובעזרה שהושיטו לניצולים בכל דרך אפשרית (גם שם, וגם בעוד כמה עיירות סמוכות), ובכל שנה עורכים שם טקס מיוחד.

ב-18 ביוני 2019 התקיים בעיר הנמל לה ספציה שבאיטליה טקס חנוכה של אתר הנצחה להעפלה ולדרמה שאירעה שם, בנמל במאי 1946. בטקס הוסב שם מזח פליארי (Molo Pagliari) בנמל לה-ספציה לטיילת בשם 'דרך הזיכרון' (Via della memoria) "ובה צוינו שמותיהם של יהודה ארזי, מפקד המוסד לעליה ב' באיטליה ומפקד ספינת המעפילים ושם סגניתו ומחליפתו בהמשך בתפקיד באיטליה עדה סירני .

האתר כולל פסל גדול משיש לבן "כנפים של תקווה" שהוצב על המזח מול הים, ולאורך המזח הוצבו פאנלים המספרים את סיפור השואה, הבריחה, ההעפלה והסיפור הספציפי של לה ספציה. בטקס השתתפו כ-20 אנשים מישראל, ובכללם סגנית השגריר ברומא, מנהלי מחנה המעפילים בעתלית של המועצה לשימור אתרים ומכון איילון, בנים של מעפילים ושל גדעונים, אנשים שנולדו במחנות עקורים באיטליה

ד"ר אורלי בך, נכדתו של יהודה ארזי, שעמד בראש המוסד לעליה ב' באיטליה והיה במרכז הדרמה שם, הוזמנה להיות שותפה פעילה בבחירת האמנים ובהקמת האתר, ואליה הצטרף גם הנכד חיים קונפינו של עדה סירני, יד ימינו של יהודה ארזי, שהפכה אחריו לראש המוסד לעליה ב'. האתר כולו נקרא על שם יהודה ארזי ועדה סירני.

כמו כן, במלאת 50 שנה לאירועי 1946 הוצבה בעיר לוחית זיכרון המציינת את תמיכת אנשי העיר במעפילים.

אורלי בך וחיים קונפינו ליד לוח הזכרון

לוח זכרון בבורגס, בולגריה לציון מקום הפלגת אוניות הפאנים

ב 27.12.1947 יצאו מנמל בורגס שבבולגריה שתי ספינות המעפילים הגדולות ביותר בתולדות ההעפלה פאן יורק (קיבוץ גלויות) ופאן קרסנט (עצמאות). על סיפונן נמצאו מעל 15,000 יהודים על משפחותיהם מרחבי מרומניה ועוד 420 מיהודי בולגריה, צעירים ברובם.

לציון אירוע ההפלגה ההיסטורית וציון נמל ההפלגה יזמו, הגברת זהבית בלומנפלד וד"ר נתן ברוך, ארגנו ותרמו הצבת לוח זכרון לציון האירוע שהתרחש במקום. לוח

הזיכרון הוצב סמוך למגדלור הישן בנמל בורגס, בסיוע ובשיתוף שגריר ישראל בבולגריה, ויושבת ראש הקהילה היהודית בבורגס הגברת אלברטה אלקלעי, אשר מקיימת מפגש של בני נוער מאירופה וישראל ליד לוח הזיכרון ומספרת את סיפור העפלת הפאנים.

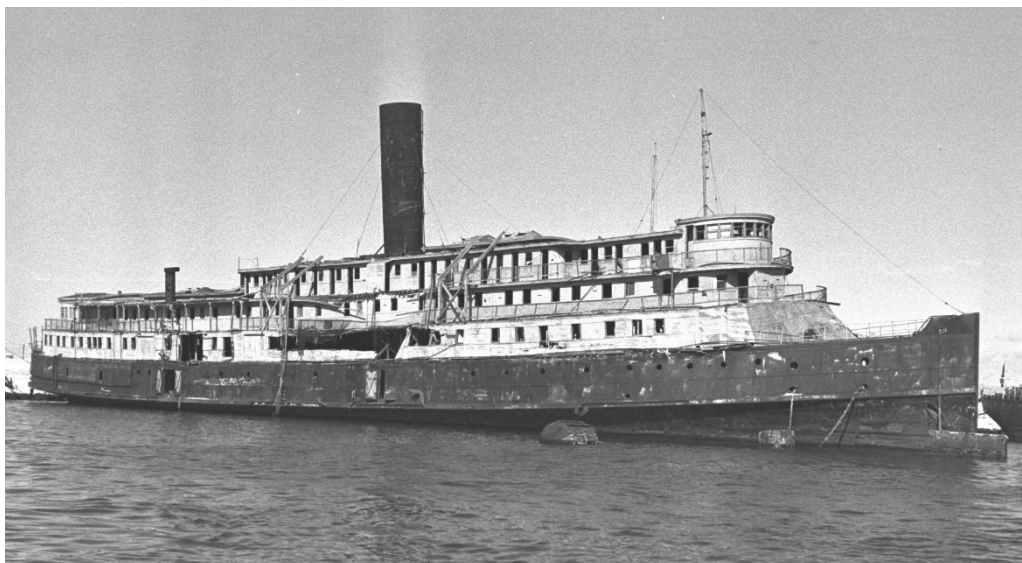
לוח זכרון לאקסודוס, נמל סט, צרפת

ספינת המעפילים אקסודוס או יציאת אירופה תש"ז בשמה העברי (בשמה המקורי President Warfield) היא אוניית מעפילים שיצאה מנמל סט שבדרום צרפת ב-11 ביולי 1947 כשעל סיפונה 4,515 נוסעים ניצולי שואה במטרה להגיע לארץ ישראל. הנוסעים לא הורשו להיכנס לתחומי הארץ, והוחזרו בכוח למחנות העקורים בגרמניה, אחר מאבק מר.

בנמל סט הוצב ב-9 יולי 2017 - 70 שנה לאחר עגינת אוניית המעפילים שם, לוח זיכרון. הלוח מוצב במעגן היכטות על רציף סנט לואיס בצד הפונה למעגן ובמרחק 100 מטר לפני המגדלור במיקום המדויק בו עגנה האקסודוס.

האניה "אקסודוט" צילום מתוך ויקיפדיה

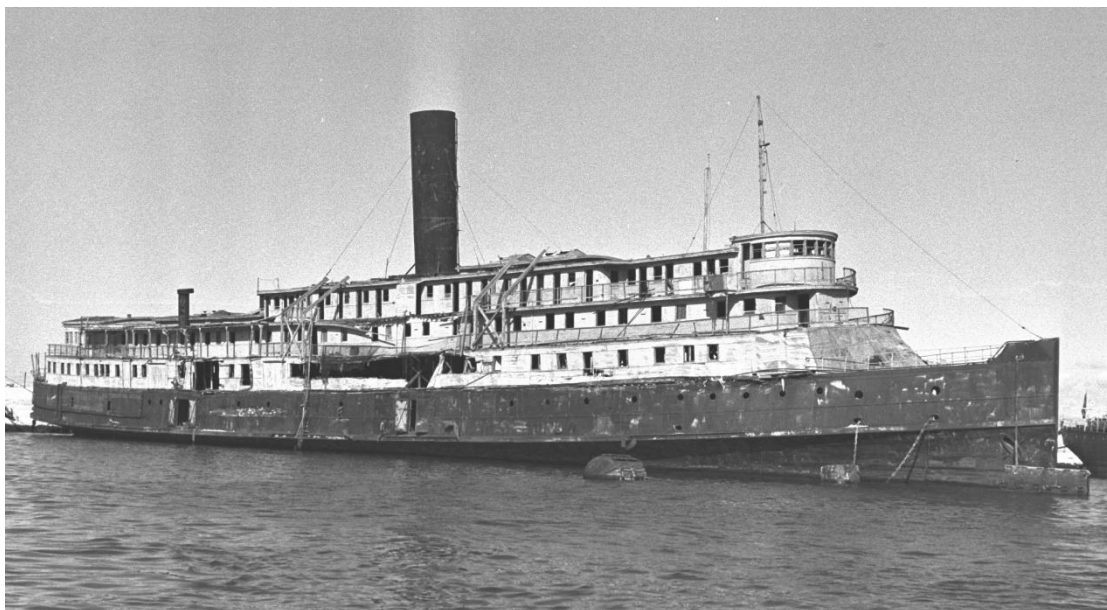
לוח זכרון לאקסודוס, המבורג, גרמניה

ספינת המעפילים אקסודוס או יציאת אירופה תש"ז בשמה העברי (בשמה המקורי President Warfield) היא אוניית מעפילים שיצאה מנמל סט שבדרום צרפת ב-11 ביולי 1947 כשעל סיפונה 4,515 נוסעים ניצולי שואה במטרה להגיע לארץ ישראל. הנוסעים לא הורשו להיכנס לתחומי הארץ, והוחזרו בכוח לנמל המבורג, שם התנהל מאבק מר בימים 8-10 ספטמבר 1947 שלאחריו הועברו למחנות העקורים בהמבורג, גרמניה.

בשנת 1995 הוצב בהמבורג לוח זכרון לזכר ניצולי השואה, שרצו לעלות לארץ ישראל על האנייה אקסודוס, ונשבו והורדו בכוח על ידי הבריטים. הלוח ממוקם באזור הרציפים המרכזי של המבורג.

כתובת לוח הזכרון: Bei den St. Pauli-Landungsbrücken 3, Hamburg

האניה "אקסודוט" צילום מתוך ויקיפדיה